

No. 2
VOLUME 1/2016

Acta Economica Et Turistica

ACTA ECONOMICA ET TURISTICA (1) – No. 2 – pp. 113-212, Zagreb, May 2016

DE GRUYTER
OPEN

ISSN 1849-8469 (tisak)
ISSN 1849-921X (online)

Izdavač / Published by

Libertas međunarodno sveučilište / Libertas International University
Trg J. F. Kennedyja 6 b, 10000 Zagreb, Croatia
Tel: 385-1-5493-841
Fax: 385-1-5493-840
E-mail: ajurkovic@libertas.hr
Web: www.sveucilistelibertas.hr

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief

Prof. dr. sc. Boris Vukonić

Pomoćnik glavnog urednika / Assistant Editor-in-chief

Doc. dr. sc. Ivor Altaras Penda

Uređivački odbor / Editorial Board

Wiesław Alejski, Faculty of Tourism and Recreation, AWF, Krakow, Poland
Ante Babić, Association of Foreign Investment in Croatia, Zagreb, Croatia
Mato Bartoluci, Faculty of Economics, Zagreb, Croatia
Kaye Chon, The Hong Kong Polytechnic University, School of Hotel and Tourism Management, Hong Kong, China
Gordan Družić, Croatian Academy for Science and Art (HAZU), Zagreb, Croatia
Eduardo Fayos Solà, The Ulysses Foundation, Madrid, Spain
Ksenija Keča, Libertas University, Zagreb, Croatia
Goroslav Keller, Libertas University, Zagreb, Croatia
Metin Kozak, Mugla University, Mugla, Turkey
Tanja Mihalič, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenija
Vuk Tvrтко Opačić, Faculty of Science, Zagreb, Croatia
Duško Pavlović, Libertas University, Zagreb, Croatia
Davor Perkov, Libertas University, Zagreb, Croatia
Doris Peručić, University of Dubrovnik, Dubrovnik, Croatia
Lidija Petrić, Faculty of Economics, Split, Croatia
Darko Polšek, Faculty of Philosophy, Zagreb, Croatia
Tomislav Presečen, National Bank of Croatia, Zagreb, Croatia
Egon Smeral, Modul University, Vienna, Austria
Dora Smolčić Jurdana, Faculty for Management in Tourism and Hospitality, Opatija, Croatia
Renata Tomljenović, Institute for Tourism, Zagreb, Croatia
Geoff Wall, University of Waterloo, Waterloo, Canada

Dizajn / Design: McCann-Erickson, Zagreb

Prijelom / Layout: Alias, Zagreb

Tisak / Printed by: Cerovski Print Boutique, Zagreb

Pretplata godišnje (dva broja): 200 Kn
Annual Subscription Rate (two issues): 50 EUR

ISSN 1849-921X (online)

ISSN 1849-8469 (tisak)

Radovi objavljeni u časopisu referiraju se u sekundarnim publikacijama: Hrčak, Zagreb i De Gruyter, Poljska.

Mato Bartoluci
Zvezdana Hendija
Mateja Petračić

**PRETPOSTAVKE ODRŽIVOG
RAZVOJA RURALNOG
TURIZMA U KONTINENTALNOJ
HRVATSKOJ**

**PREREQUISITES OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF RURAL TOURISM IN
CONTINENTAL CROATIA**

SAŽETAK: Cilj je ovog rada utvrditi i analizirati postojeće stanje ruralnog turizma u Hrvatskoj, te ukazati na mogućnosti i smjernice njegova održivog razvoja. Istraživanje je pokazalo kako je ruralni turizam u Hrvatskoj marginaliziran u odnosu na kupališno-odmorišni turizam primorske Hrvatske, kao i nedovoljnu turističku valorizaciju prirodnih i društvenih resursa kojima kontinentalni dio Hrvatske obiluje. Dosadašnji razvoj ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj bio je uglavnom prepušten individualnoj poduzetničkoj inicijativi i oskudnim izvorima financiranja pa se stihijski razvila heterogena i usitnjena turistička ruralna ponuda temeljena na različitim vrstama i specifičnim oblicima turizma. Međutim, ruralni turizam može postati jedan od osnovnih pokretača razvoja ruralnog prostora uvažavajući koncept održivog razvoja, koji se temelji na ravnoteži ekonomske, ekološke i društvene održivosti. U budućnosti bi trebalo potaknuti razvojne projekte koji bi osigurali integriranu turističku ponudu te time omogućili dugoročni održivi razvoj ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj.

ABSTRACT: The goal of this paper was to analyze the current status of rural tourism in Croatia and to identify possibilities, guidelines and methods of its sustainable development. The research has shown that rural tourism in Croatia falls behind the sun-and-beach holiday tourism in coastal Croatia and that numerous and diverse natural and social resources in Continental Croatia are insufficiently employed, especially in the Continental part of the country. Past research of rural tourism in continental Croatia relied on individual entrepreneurial initiative and scarce funding resources, so that consequently a heterogeneous and fragmented rural tourism offer, based on various tourism forms and special interest tourism types, has developed in an unorganized way. However, rural tourism can become a driving force for the development of rural areas, taking into account the concept of sustainable development, based on the balance of economic, ecological and social responsibility. In the future, it should encourage development projects that ensure integrated tourist offer and thereby enable long-term sustainable development of rural tourism in continental Croatia.

Mato Bartoluci, PhD, Full Professor; Faculty of Economics and Business – Zagreb **adresa:** Trg J. F. Kennedyja 6, Zagreb **e-mail:** mbartoluci@efzg.hr

Zvezdana Hendija, PhD, Associate Professor; Faculty of Economics and Business – Zagreb **adresa:** Trg J. F. Kennedyja 6, Zagreb **e-mail:** zhendija@efzg.hr

Mateja Petračić, graduate oec., lecturer, Karlovac University of Applied Sciences **adresa:** Trg J. J. Strossmayera 9, Karlovac **e-mail:** mateja.petracic@vuka.hr

KLJUČNE RIJEČI: održivi razvoj ruralnog turizma, specifični oblici turizma, integrirana turistička ponuda, kontinentalna Hrvatska

KEY WORDS: sustainable rural tourism development, special interest tourism, integrated tourist offer, continental Croatia

UVOD

Budući da je tema ovog rada analiza ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj, rad se prostorno fokusira na 13 kontinentalnih županija koje su po svom karakteru pretežno ruralne, jer većina njihovih naselja, osim županijskih središta, uglavnom nema više od 100.000 stanovnika. Kada se govori o razvoju ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj, sva dosadašnja istraživanja većine autora ističu da je riječ o prostoru izuzetnih prirodnih i društvenih potencijala, ali nedovoljno valoriziranom u hrvatskom turizmu (Bartoluci, Hendija, Petračić, 2015; Bartoluci, Petračić, 2015; Bartoluci, Kesar, Hendija, 2014; Bartoluci, 2013; Bartoluci, Hendija, 2013; Ružić, 2009; Petrić, 2006 i brojni drugi autori).

Za izradu ovog rada korištene su opće znanstvene metode dedukcije i analize za interpretaciju sekundarnih izvora podataka, a za provedeno primarno istraživanje korištena je metoda deskriptivne statističke analize. Sekundarni podaci prikupljeni su iz službenih statističkih izvještaja, znanstvenih i stručnih članaka domaćih i stranih autora te s relevantnih internetskih stranica.

Glavna je hipoteza ovog istraživanja da se dugoročni održivi razvoj ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj može osigurati kroz integriranu turističku ponudu različitih specifičnih oblika turizma te da je potrebno upravljati njegovim razvojem na području kontinentalne Hrvatske. Za potrebe dokazivanja te hipoteze provedeno je primarno istraživanje ispitivanjem pomoću strukturiranog *on-line* anketnog upitnika pozvanim e-mailom, koji se popunjavao anonimno u razdoblju od 10. listopada do 9. studenoga 2015. godine. U

INTRODUCTION

Since the topic of this paper addresses the analysis of rural tourism in Continental Croatia, we have focused on the aforementioned 5 continental predominantly rural counties, because the population in most places in them, apart from the counties' seats, does not exceed 100,000. In other words, most results of past research into the development of rural tourism in continental Croatia stress that this Croatian area has extraordinary natural and social potentials that are insufficiently valued in Croatian tourism (Bartoluci, Hendija, Petračić, 2015; Bartoluci, Petračić, 2015; Bartoluci, Kesar, Hendija, 2014; Bartoluci, 2013; Bartoluci, Hendija, 2013; Ružić, 2009; Petrić, 2006 and other authors).

To interpret secondary data sources, general scientific methods such as deduction and analyses were used, whereas descriptive statistics was employed for the primary research that has been conducted. Secondary data were collected from official statistical reports, scientific and professional papers of Croatian and foreign authors, and from relevant Internet sites.

The main hypothesis of this research was that long-term sustainable development of rural tourism in Continental Croatia may be provided only through integrated tourism offer of special interest tourism types and that it is necessary to manage its development in the whole Continental Croatia. To confirm this hypothesis, the primary research has been conducted by means of a structured on-line questionnaire. An e-mail was sent to prospective subjects and in it they were asked to anonymously participate in the questionnaire between 10 October and 9 November 2015. Due to a relatively low number of experts in Croatia

istraživanju je sudjelovao samo 31 ispitanik, zbog relativno malog broja stručnjaka koji se u Hrvatskoj bave ovom problematikom, pri čemu su većina (58%) bili stručnjaci u turizmu iz znanstvenih i/ili obrazovnih ustanova, 26% iz turističkih zajednica, 7% iz sustava turističke ponude (turističkih agencija, hotela i sličnih pružatelja usluga u turizmu), 6% iz javne uprave, odnosno iz Ministarstva turizma, ureda državne uprave i sl. te 3% iz javnih ustanova kao što su uprave nacionalnih parkova, kulturne ustanove itd. Premda je strukturirani upitnik sadržavao više podskupina, za ovo istraživanje odabrane su samo tri koje su relevantne za temu ovog rada. Od ispitanika se tražilo da vrednuju pojedine elemente istraživanja koristeći Likertovu skalu u rasponu od pet ocjena, pri čemu je ocjena pet značila visok stupanj razvoja i veliku važnost za turizam, a ocjena jedan nizak stupanj razvoja turizma i nisku važnost za turizam, ovisno o sadržaju tvrdnje. Rezultati provedenog empirijskog istraživanja prezentiraju se u ovom radu u usporedbi s mišljenjima i zaključcima nekih drugih autora koji su prethodno istraživali razvoj kontinentalnog turizma u svijetu i u Hrvatskoj.

U ovom se radu istražuje održivi razvoj ruralnog turizma na području kontinentalne Hrvatske te se daje ocjena mogućnosti njegova daljnjeg razvoja.

KARAKTERISTIKE RURALNOG TURIZMA

Iako je ruralni turizam predmetom mnogih rasprava u literaturi brojnih stručnjaka diljem svijeta, čvrsti konsenzus u definiranju njegova pojma još uvijek nije postignut (Petrić, 2006:140; Nair, 2015:314; Pearce, 1989:21; Lebe, Milfelner, 2006:1137), a intenzivnije proučavanje ruralnog turizma započinje tek odnedavno (Gartner, 2004:151). Razlog tomu može se potražiti i u jako izraženim različitostima samog ruralnog prostora koje proizlaze iz njegovih klimatskih obilježja, konfiguracije terena, geomorfoloških obilježja te vegetacijskog pokrova kao ključnih

who focus on this subject area, only 31 subjects participated in the study. Most of them (58%) were experts in tourism who worked in scientific and/ or educational institutions, 26% worked in tourist offices, 7% in the tourism offer system (travel agencies, hotels and the similar service renderers in tourism), 6% in public administration, i.e. in the Ministry of Tourism, government administration offices etc., and 3% in public institutions such as national parks' headquarters, institutions of culture and the like. Although the structured questionnaire contained the several subgroups, only three were relevant for the topic and its analysis in this paper were interpreted. The subjects were asked to mark the level of their agreement with any given statement on a five-point Likert-type scale ranging from one (I completely disagree), denoting small degree of tourism development and low importance level for tourism, to five (I completely agree), denoting high degree of tourism development and high importance level for tourism. Results of the conducted empirical research are presented in this paper both in comparison with opinions and conclusions of some other authors who have researched into the development of continental tourism both on the global level and in Croatia.

This paper investigates sustainable rural tourism development in Continental Croatia and gives the evaluation of the possibilities of its further development.

CHARACTERISTICS OF RURAL TOURISM

Although rural tourism is a subject matter to many discussions in publications written by various experts all around the world, a firm consensus on defining its concept has not been reached yet (Petrić, 2006:140; Nair, 2015:314; Pearce, 1989:21; Lebe, Milfelner, 2006:1137), a more intensive investigation of rural tourism has begun only recently (Gartner, 2014:151). Reasons for this might be sought, among other things, in highly expressed varieties of a rural

prirodnih činitelja koji ga određuju te brojnih specifičnih društvenih obilježja. Ako se analizira ruralni prostor samo u Hrvatskoj, uočavaju se vrlo velike razlike između slavonskog dijela i Gorskog kotara, Međimurja ili Hrvatskog zagorja, te Podravine i Žumberka i ostalih ruralnih prostora u kontinentalnoj Hrvatskoj (Ružić, Demonja, 2013:45), a u svijetu su te razlike još jače izražene. Zbog toga istraživači diljem svijeta razvijaju definicije ruralnog turizma primjerene za njihove ruralne prostore, a posebno su velike razlike u poimanju ruralnog turizma u visoko razvijenim zemljama te onima koje se tek počinju gospodarski razvijati (Nair, 2015:318).

U poznatoj *Enciklopediji turizma* (Jafari, 2000:514) citira se definicija Janet H. Momsen, prema kojoj se ruralni turizam definira kao dio ukupne turističke ponude u kojem je selo glavni atribut privlačnosti, koje posjećuje gradsko stanovništvo zbog rekreacije na otvorenom i uživanja u dokolici i miru, više negoli zbog povezanosti s prirodom. Navedena definicija zapostavlja elemente ekoturizma, također prisutnog u ruralnim prostorima, gdje su glavni motivi dolaska upravo posjećivanje i razgledanje zaštićenih dijelova prirode.

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji UN-a četiri su ključna elementa koji determiniraju ruralni turizam. To su prirodni ruralni resursi (rijeke, jezera, planine, šume i dr.), ruralni način života (obrti, lokalni događaji, gastronomija, tradicionalna glazba i sl.), ruralno nasljeđe (tradicionalna arhitektura, povijest, dvorci, crkve, sela i sl.) i ruralne aktivnosti (jahanje, lov, ribolov, pješačenje, biciklizam, vodeni sportovi i čitav još niz aktivnosti na otvorenom) (UNWTO, 2004:13).

Ruralni se turizam u Hrvatskoj može definirati kao turistička valorizacija agrarnih područja, prirodnih resursa, kulturnog nasljeđa, ruralnih naselja, lokalnih tradicijskih običaja i proizvoda kroz posebno oblikovane turističke proizvode koji obilježavaju identitet područja i zadovoljavaju potrebe gostiju u području smještaja, usluga

region under consideration which are the result of its climatic characteristics, land configuration, geomorphological features and flora, i.e. in its key natural factors, as well as in various specific social characteristics. If only the rural area in Croatia be analysed, compelling differences can be observed between, for example, Slavonia on the one hand and Gorski Kotar on the other, between Međimurje and Hrvatsko Zagorje, or Podravina and Žumberak, as well as among other rural areas in Continental Croatia (Ružić, Demonja, 2013:45).

These differences are even more expressed around the world. Consequently, researchers from all areas of the world try to formulate definitions of rural tourism that would be pertinent for the corresponding rural regions. Particularly big differences in conceptualising rural tourism are to be found between highly developed countries and those which are at the onset of their economical development (Nair, 2015:318).

In Jafari's well known *Encyclopedia of Tourism* (2000:514) a description by Janet H. Momsen may be found according to which rural tourism is defined as a part of the total tourism offer—this offer uses countryside as its principal attribute of attraction, and it is the countryside that is visited by urban dwellers more frequently in order to search for outdoor recreation and tranquillity than to be linked with nature. This definition neglects elements of ecotourism that is also present in rural areas where motivation for visiting them is to be found in the wish to visit the natural protected areas.

According to the World Tourism Organization (UNWTO), the United Nations agency, there are four key elements that determine rural tourism—these are: natural resources (rivers, lakes, mountains, forests, etc.), rural way of life (businesses, local events, gastronomy, traditional music, etc.), rural heritage (traditional architecture, history, castles, churches, villages, etc.) and rural activities (horseback riding, hunting, fishing, walking, biking, water sports and the whole series of outdoor activities (UNWTO, 2013).

hrane i pića, rekreacije i aktivnosti, animacije i ostalih usluga s ciljem održivog lokalnog razvoja (Bartoluci, 2013:190).

Da bi se u potpunosti osigurali pozitivni učinci razvoja ruralnog turizma u nekom području potrebno je osigurati odgovarajuće upravljanje tim prostorom, čemu se, nažalost, ne posvećuje dovoljna pozornost, ni u literaturi ni u praksi na terenu, a na što posebno upozoravaju autori Pröbstl-Haider, Melzer i Jiricka (2014:217). "Unatoč jasno izraženoj potrebi za upravljanje destinacijama, odnosno ruralnim područjima, o tome postoji vrlo malo istraživanja." Haven-Tang i Jones (2012:31) utvrdili su da se ruralni turizam često razvija na različite načine i stihijski, a vrlo rijetko temeljeno na nekom razvojnom dokumentu, kao što je npr. strategija razvoja ruralnog turizma. Takva situacija izravna je posljedica niske razine svijesti malih lokalnih poduzetnika i ostalih dionika u destinaciji o potrebi razvijanja i potrebi primjene koherentne lokalne razvojne politike, koja bi pozitivno iskoristila sve attribute odredišta, kreirajući ga kao konkurentno i održivo odredište čiji se razvoj temelji na održivosti lokalne prirode, kvalitetnom krajoliku, umjetnosti, obrtu, hrani, obrtima, piću i tradicionalnim vještinama i dr. Što je u nekoj ruralnoj sredini više uključenih dionika u razvoj ruralnog turizma, ostvaruju se bolji učinci tog razvoja (Pröbstl-Haider, Melzer, Jiricka, 2014:218).

Zbog izrazitog multi i interdisciplinarnog karaktera turizma u ruralnim područjima, više negoli u svim drugim oblicima turizma, u ruralnom turizmu treba primijeniti holistički pristup u upravljanju razvojem te kreirati integrirani turistički proizvod cijele šire regije, jer samo takav razvojni koncept ima perspektivu budućeg razvoja (Lebe, Milfelner, 2006:1144). Naravno, taj razvoj treba biti dugoročno održiv. Održivi razvoj ruralnog turizma je proces koji omogućuje njegov rast i razvoj bez oštećivanja i iscrpljivanja onih čimbenika na kojima se temelji, a to su prije svega zdrava klima, nezagađeni

Rural tourism in Croatia may be defined as tourism evaluation of agricultural areas, natural resources, cultural heritage, rural settlements, local traditional customs and products through specifically fashioned tourism products that are representative of locality identity and that meet the demands of guests in terms of accommodation, food and drinks, recreation, animation and other services for the purpose of local sustainable development (Bartoluci, 2013:190).

However, to be sure to provide positive effects of rural tourism development in a particular area, appropriate management of this area must be arranged. Unfortunately, not enough attention is paid to this matter either in literature or in practice, which is expressly emphasised by Pröbstl-Haider, Melzer and Jiricka (2014:217). "Despite a clearly expressed need to manage destinations, i.e. rural area, scarce research into this subject matter exists." Haven-Tang and Jones (2012:31) have found that rural tourism often develops disconnectedly and in various ways, and that it is rarely based on a development-related document, such as a strategy of rural tourism development. Such a situation is a direct consequence of a low level of awareness of small local entrepreneurs and other participants in a destination of the need to develop and apply a coherent local development policy that would employ all attributes of a destination in a positive way by making it a competitive and sustainable destination whose development is based on sustainability of local natural environment, beautiful landscape, arts, local businesses, food, beverages, traditional skills, etc. The greater the numbers of participants in the development of rural tourism in a particular rural environment, better are the effects of this development (Pröbstl-Haider, Melzer, Jiricka, 2014:218).

Due to an outstandingly multifaceted and interdisciplinary character of tourism in rural areas, more multifaceted and of a more expressed interdisciplinary character than in all other tourism forms and types, a holistic approach to development management should be applied, and

zrak, tlo i voda, odsutnost buke, odsutnost potencijalnih opasnosti od elementarnih nepogoda, očuvana priroda, očuvano graditeljsko nasljeđe, očuvane socio-kulturne značajke, slikoviti krajobraz i mogućnost slobodnog kretanja turista (Kušen, 2006:169).

Zaključno se mogu izdvojiti sljedeća obilježja turističke ponude ruralnih destinacija: čine je mala raspršena poduzeća koja bi trebala koristiti zajednički marketing i međusobno surađivati, te brojne male općine koje bi trebale surađivati u kreiranju integrirane turističke ponude, što se rijetko ostvaruje. U ponudi dominiraju mala obiteljska poduzeća, koja pružaju osobnu dobrodošlicu posjetiteljima, ali vrlo često nude nedosljedne nestandardizirane usluge (Bartoluci, Hendija, Petrić, 2015:202). Uočljiv je nedostatak identiteta većine ruralnih turističkih destinacija; značajan je prostor za podržavanje tradicionalne ekonomije kroz pružanje usluga smještaja na seoskim obiteljskim gospodarstvima i za proizvodnju lokalnih autohtonih proizvoda i sl.

Stoga su prihvatljiva stajališta autora da je ruralni turizam kao vrsta turizma aktivnost ili pak pokret kojim se čovjek urbane sredine vraća prirodi (Ružić, 2009:17). Ruralni se turizam zamišlja kao čista gospodarska aktivnost koja ne oštećuje okoliš kao što ga oštećuju proizvodnja, rudarstvo, sječa šuma i intenzivna agrarna proizvodnja (Bartoluci, 2013:190).

U zemljama Europske unije ruralni turizam kao posebna vrsta turizma ima važnu gospodarsku ulogu, primjerice u Austriji, Sloveniji i Mađarskoj, koje su turistički valorizirale svoje prirodne, kulturne i druge resurse i od različitih oblika ruralnog turizma ostvaruju visoke ekonomske učinke (Horwath Consulting, 2009:27). Za razliku od tih zemalja u Hrvatskoj je ta vrsta turizma još uvijek slabo razvijena, posebno u kontinentalnom dijelu Hrvatske, koji obiluje prirodnim i društvenim resursima koji bi mogli postati pokretači razvoja ruralnog turizma u “zelenoj” Hrvatskoj.

an integrated tourism product of a whole broad area should be created. Namely, it is only this type of a developmental concept that has the opportunity of future development (Lebe, Milfelner, 2006:1144). Naturally, this development should be sustainable on a long-term basis. Sustainable development of rural tourism is a process which enables its growth and development without devastating and exploiting the factors on which it is based—before all healthy climate; unpolluted air, soil and water; absence of noise; absence of potential dangers from bad weather; preserved nature; preserved architectural heritage; preserved socio-cultural characteristics; picturesque landscape; opportunity of moving freely (Kušen, 2005:169).

Ultimately, the following features of tourism offer of rural destinations may be distinguished: it consists of small dispersed businesses that should co-operate and make use of collective marketing; it consists of small municipalities that should co-operate to create an integrated tourism offer, which is rarely the case. Offer is dominated by small family enterprises that personally welcome visitors and while doing so, they frequently offer inconsistent and non-standardised services (Bartoluci, Hendija, Petrić, 2015:202). Most rural destinations lack identity; accommodation at family farms offers possibilities to support traditional economics, as well as to manufacture local autochthonous products, etc.

As for continental Croatia, the conceptualisation is acceptable that rural tourism is an activity or a movement by which people from urban environments return to nature (Ružić, 2009:17). It is often comprehended as a pure economic activity which does not devastate the environment as do industry, mining, deforestation and intense agricultural production (Bartoluci, 2013:190).

In the European Union countries rural tourism, as a special interest tourism variety, has an important economic role, for example, in Austria, Slovenia and Hungary that have evaluated in terms of tourism their natural, cultural and other resources and which realise great economic effects from

PROBLEMATIKA RURALNOG TURIZMA U KONTINENTALNOJ HRVATSKOJ

U Hrvatskoj se ruralni turizam razvija u posljednjih petnaestak godina, a prema istraživanju Hrvatske gospodarske komore iz 2008. godine najrazvijeniji ruralni turizam imaju Istarska, Osječko-baranjska i Dubrovačko-neretvanska županija (Mišćin, Mađer, 2008:8), što potvrđuje ranije iznesenu konstataciju da je ruralni turizam kontinentalne Hrvatske slabo razvijen, uz izuzetak jedne županije.

Rast tog oblika turizma potiče se mjerama turističke politike, Ministarstva turizma, Ministarstva poljoprivrede, Hrvatske gospodarske komore (HGK) uz podršku Hrvatske banke za obnovu i razvitak. Međutim, ima još mnogo prostora za razvoj ruralnog turizma, osobito nakon ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Najrazvijeniji oblik ruralnog turizma kontinentalne Hrvatske je seoski turizam. On podrazumijeva povremeni boravak u seoskoj sredini koji posjetiteljima, osim čistog zraka i prirodnog ambijenta, pruža različite mogućnosti aktivnog sudjelovanja u životu i radu na seoskom obiteljskom gospodarstvu, sudjelovanje u raznim poljoprivrednim svečanostima i drugim manifestacijama (Kesar, 2011).

Razvoj seoskog turizma u Hrvatskoj započeo je od 1998. kada su u Hrvatskoj bila registrirana tek 32 obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG-a). Od tada do danas broj OPG-a u Hrvatskoj kontinuirano raste i danas ima 688 seoskih kućanstava, osobito u unutrašnjosti Istre, Osječko-baranjskoj županiji i drugdje (Bartoluci, Petračić, 2015:1045; Kljaić Šebrek, Birkić, Petračić, 2013:263), a Hrvatska gospodarska komora (HGK) navodi podatak da je u Hrvatskoj više od 160.000 upisanih poljoprivrednih gospodarstava (HGK, MT RH, 2015:5).

Službeni statistički podaci pokazuju da je ukupno u Hrvatskoj u seljačkim kućanstvima ostvareno samo 0,04% noćenja (26.000 noćenja u odnosu na 66,5 milijuna svih noćenja u Hrvatskoj 2014.

rural tourism (Horwath Consulting, 2009:27). In contrast to these countries, this type of tourism is still poorly developed in Croatia, particularly in continental Croatia that is rich in natural and social resources which could become the initiators of rural tourism development in 'green' Croatia.

PROBLEMS OF RURAL TOURISM IN CONTINENTAL CROATIA

Rural tourism developed in Croatia in the last fifteen years. According to the research by the Croatian Chamber of Economy (CCE) in the year 2008, rural tourism is developed the most in Istria, Osijek-Baranja and Dubrovnik-Neretva County (Mišćin, Mađer, 2008), which confirms the earlier claim that rural tourism is poorly developed in continental Croatia.

The growth of this special interest tourism variety is encouraged through tourism policy measures, by the Ministry of Tourism, the Ministry of Agriculture, the Croatian Chamber of Economy and it is supported by the Croatian Bank for Reconstruction and Development. However, a wide range for the development of this type of special interest tourism variety still remains, particularly after the accession of the Republic of Croatia to the European Union.

In rural tourism in Continental Croatia village tourism is the most developed type of tourism. It implies an occasional stay in a rural area which offers to visitors, apart from clean air and natural environment, various opportunities of active participation in life and work on a family farm, participation in various agricultural festivals and other events (Kesar, 2011).

Development of rural tourism in Croatia started in the year 1998, when only 32 family farms were registered. Since then the number of family farms in Croatia has continuously increased and has amounted to 688 households, particularly in Istria's mainland, in Osijek-Baranja County and elsewhere (Bartoluci, Petračić, 2015:1045;

godine), te da se u toj vrsti smještaja nudilo 310 soba, odnosno 0,06% komercijalne smještajne ponude u Hrvatskoj (DZS, 2015:12). Kada bi se sudilo samo prema tim podacima, moglo bi se zaključiti da je ruralni turizam potpuno nerazvijen u Hrvatskoj, što ipak nije točno. Raspoloživa istraživanja, primjerice, pokazuju da oko 160.000 građana Hrvatske posjećuje vinske ceste, pri čemu ih 61% kupuje lokalna vina, a 63% lokalne prehrambene proizvode (Strategija razvoja turizma u Hrvatskoj do 2020. godine, 2013:36).

Određeni napredak učinjen je tek 2015. godine, kada je Hrvatska gospodarska komora u suradnji s Ministarstvom turizma RH izdala prvi nacionalni katalog "Ruralni turizam Hrvatske" (HGK, MT RH, 2015), na hrvatskom i engleskom jeziku, gdje su popisane sve vrste objekata u kojima se mogu pružati usluge posjetiteljima na ruralnom prostoru u Hrvatskoj. Glavna prednost kataloga je ta što objedinjeno predstavlja ukupnu ponudu na ruralnom prostoru Hrvatske, koja bez takvog integralnog pristupa nema mogućnosti prodora na domaće, a posebice ne na izbirljivo strano tržište.

Ruralni turizam može biti važan čimbenik u aktivaciji i održivom razvoju ruralnih područja (Peña, Jamilena, Molina, 2012:1045), koji pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu, tradicijsku i ekološku proizvodnju te pomaže razvoju ruralnih krajeva na osnovi održivoga razvoja (HGK, MT RH, 2015:3).

U projektima ruralnog razvoja trebalo bi objediniti turizam i proizvodnju hrane, čime bi se ubrzao razvoj ruralnog turizma, ali i poljoprivrede, što može generirati dodatne ekonomske učinke (Srića, 2010:238).

Neophodno je razvijati one oblike ruralnog turizma koji najmanje degradiraju okoliš i kulturno-povijesnu baštinu, a mogu biti ekonomski održivi. U kontinentalnom dijelu Hrvatske to mogu biti: seoski turizam, gastronomski i enofilski, kulturni, vjerski, sportsko-rekreacijski, zdravstveni, ekoturizam i dr. (Bartoluci, Hendija,

Kljaić Šebrek, Birkić, Petračić, 2013:263), and the Croatian Chamber of Economy specifies that there are more than 160,000 registered family farms in Croatia (HGK, MR RH, 2015).

Official statistical data show that only 0.04% (26,000 overnights compared to 66.5 million of all overnights in Croatia in year 2014) were realised in rural households, and that 310 rooms, i.e. 0.06% of commercial accommodation capacity in Croatia, comprised the offer in this type of accommodation (DZS, 2015:12). Judging only on the basis of these data, a conclusion could be drawn that rural tourism is completely undeveloped in Croatia, which, however, is not true. Available research shows, for example, that about 160,000 of Croatian citizens visit wine roads, and of this number as much as 61% buy local wine and 63% local dietary products (Strategija razvoja turizma u Hrvatskoj do 2020 godine, Croatian Tourism Development Strategy until 2020, 2013:36).

Certain progress has been made in the year 2015 when Croatian Chamber of Economy together with the Ministry of Tourism of the Republic of Croatia has published, in two languages – Croatian and English, the first national catalogue "Rural Tourism in Croatia" (HGK, MT RH, 2015) in which all facilities in which various services could be rendered to visitors in rural Croatia have been listed. The main advantage of this catalogue is that the complete offer in rural Croatia is presented in one place. Without such an integrated approach, no access both to domestic and particularly to choosy foreign market is possible.

Rural tourism can be an important factor in activation and sustainable development of rural areas (Peña, Jamilena, Molina, 2012:1045) – a factor that would help preserve local identity, tradition and customs; that would help protect the environment; develop autochthonous, traditional as well as ecological manufacture; and that would help develop rural areas on the basis of sustainable development (HGK, MT RH, 2015:3).

Tourism and food production should be combined in rural development projects to accelerate both

2014:12). Dugoročni razvoj ruralnog turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj treba se temeljiti na načelima održivosti: načelu ekološke održivosti, sociokulturne i ekonomske održivosti. Primjena tih načela osobito je važna u ruralnom turizmu, koji bi trebao postati pokretač turističkog razvoja kontinentalne Hrvatske. Usklađenim djelovanjem načela održivosti u ruralnom turizmu može se osigurati dugoročni razvoj turizma kontinentalnog dijela Hrvatske koji svoj identitet gradi na kumulativnim atrakcijama prirodnih, sociokulturnih i ekonomskih resursa.

Turistička seoska obiteljska gospodarstva zaživjela su kao jedan novi turistički proizvod, čiji se kvantitativni i kvalitativni razvoj ostvaruje iz godine u godinu, zahvaljujući prirodnoj predispoziciji za razvoj zbog tradicionalnog usmjerenja na poljoprivredu i tradiciju života na selu. Međutim, unatoč pozitivnom trendu rasta i razvoja, analize pokazuju da rast i razvoj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava nije ravnomjeran i dostatan u svim dijelovima kontinentalne Hrvatske, što zbog usitnjenosti seoskog turizma i slabije razine obrazovanosti lokalnih poduzetnika uključenih u ovaj oblik poduzetništva, a što zbog izrazito velikog broja zakonskih propisa. Stoga razvoj turističkih seoskih obiteljskih gospodarstava treba više procjenjivati na temelju objektivnih mogućnosti njegova budućeg razvoja i ulaganja u neophodnu prateću infrastrukturu te razvoj ostalih specifičnih oblika turizma poput lova, ribolova i zdravstvenog turizma.

PERSPEKTIVE RAZVOJA SPECIFIČNIH OBLIKA TURIZMA U KONTINENTALNOJ HRVATSKOJ

Posljednjih desetak godina Ministarstvo turizma RH je kroz različite oblike i sredstva poticaja nešto intenzivnije poticalo razvoj ruralnog turizma. Rezultat toga su novi smještajni kapaciteti, vinski podrumi, kušaonice i drugi atraktivni sadržaji, osobito na području Slavonije i Baranje, a i

rural tourism development and agriculture, which might generate additional economic effects (Srića, 2010:238).

It is necessary to develop those rural tourism types that destruct environment and cultural as well as historical heritage to the least possible extent and that can be economically sustainable. As for continental part of Croatia, the following special interest tourism types could serve this purpose: village tourism, gastronomic tourism, enotourism, cultural tourism, religious tourism, sports and physical recreation tourism, health tourism, ecotourism, etc. (Bartoluci, Hendija, 2014:12). Long-term development of rural tourism in Continental Croatia should be based on sustainability principles – principles of ecological, socio-cultural and economic sustainability. Application of these principles is particularly important in rural tourism that should become a prime mover of tourism development in continental Croatia. Co-ordinated effectuation of sustainability principles in rural tourism could ensure long-term development of continental Croatia's tourism which creates its identity on cumulative natural, socio-cultural and economic resources.

Tourism family farms constitute a new tourism product that quickly develops in terms of quantity and quality on annual basis due to its natural developmental predisposition of being traditionally focused on agriculture and countryside lifestyle. However, in spite of positive growth and development tendencies, analyses have shown that both the growth and development of tourism family farms is neither uniform nor sufficient in all parts of continental Croatia. Reasons might be in fragmentation of rural tourism, a lower education level of local entrepreneurs participating in this type of entrepreneurship, or in too great a number of regulations. The development of tourism family farms should therefore more frequently be assessed on the basis of objective possibilities of its future development and investment both into the necessary accompanying infrastructure and into the development of other special interest tourism types such as hunting, fishing and health tourism.

drugdje u kontinentalnoj Hrvatskoj. Međutim, njihov glavni nedostatak je da su tržišno nepovezani i nisu konkurentni na europskom turističkom tržištu.

Stoga je neophodno razvijati one oblike ruralnog turizma koji najmanje degradiraju okoliš i kulturno-povijesnu baštinu, a mogu biti ekonomski održivi. U kontinentalnom dijelu Hrvatske to mogu biti: seoski turizam, kulturni, vjerski, sportsko-rekreacijski, zdravstveni, ekoturizam, manifestacijski, gastronomski i enofilski, lovno- ribolovni, memorijalni, uz urbani i poslovni u većim naseljima i županijskim središtima u ruralnom prostoru.

Provedenim primarnim istraživanjem u 2014. godini, na uzorku od 77 ispitanika, autori Bartoluci, Kesar i Hendija (2014:1284) analizirali su trenutno dosegnuti stupanj razvoja ponuđenih 12 vrsta i oblika turizma (odnosno, urbani i seoski kao vrste turizma, te kongresni, kulturni, manifestacijski, zdravstveni, gastronomski i enofilski, sportsko-rekreacijski i pustolovni, lovno-ribolovni, vjerski, ekološki i memorijalni kao specifične oblike turizma) na području kontinentalne Hrvatske. Ukupna prosječna razvijenost tih specifičnih oblika turizma dobila je nisku prosječnu ocjenu – 2,7. Pri tome je najbolje ocijenjen manifestacijski turizam (3,2), a slijede ga gastronomski i enofilski (3,0) te kulturni (2,9) i ekoturizam (2,8).

Novim empirijskim istraživanjem provedenim među 31 ispitanikom u 2015. godini potvrdili su se nalazi ranijeg istraživanja. Prosječna ocjena svih specifičnih oblika turizma u ovom trenutku iznosila je 2,9 – dakle, nešto je viša nego ranije, što ukazuje na trend unaprjeđenja turističke ponude u ruralnoj Hrvatskoj. Gotovo svi pojedini specifični oblici turizma (osim vjerskog) dobili su više ocjene, iz čega je moguće zaključiti da se počinje ostvarivati njihov dinamičniji razvoj u kontinentalnoj Hrvatskoj kao rezultat nove strategije razvoja turizma i raznih mjera poticanja.

Na Slici 1 prikazana je perspektiva razvoja pojedinih vrsta i specifičnih oblika turizma u odnosu na njihov sadašnji stupanj razvijenosti.

PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF SPECIAL INTEREST TOURISM TYPES IN CONTINENTAL CROATIA

In the last twenty years the development of rural tourism was somewhat more intensely encouraged by the Ministry of Tourism of the Republic of Croatia through various types and ways of stimulation. This resulted in new accommodation capacities, wine cellars, tasting rooms and other attractions especially in Slavonia and Baranja and elsewhere in Continental Croatia. However, their main disadvantage is that they are not connected in market terms and that they are not competitive on European tourism market.

It is therefore necessary to develop those rural tourism types that destruct environment and cultural as well as historical heritage to the least possible extent and that can be economically sustainable. In Continental Croatia the following special interest tourism types could serve this purpose: village tourism, cultural tourism, religious tourism, sports and physical recreation tourism, health tourism, ecotourism, event tourism, gastronomic tourism, enotourism, hunting and fishing tourism, memorial tourism, as well as urban and business tourism in bigger places and county seats in rural areas.

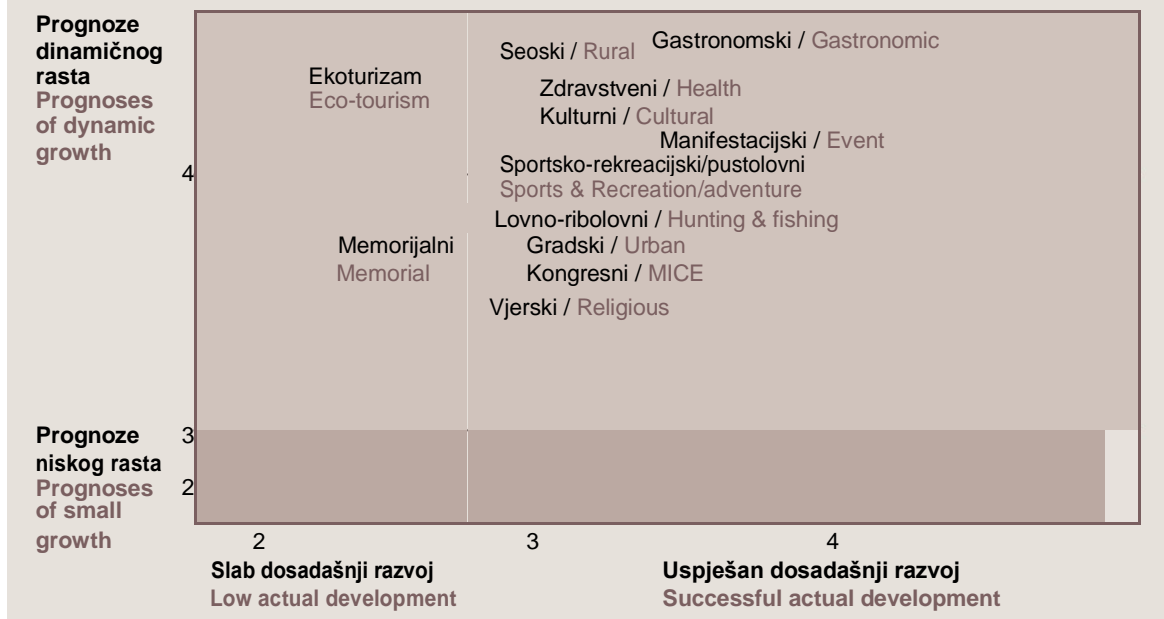
In an empirical research conducted in 2014 on a sample of 77 subjects Bartoluci, Kesar and Hendija (2014:1284) analysed the then current degree of development of 12 basic types and special interest types of tourism (i.e. urban and rural tourism as tourism forms, and MICE tourism; cultural tourism; event tourism; health tourism; gastronomic tourism; enotourism; sports-physical recreation and adventure tourism; hunting and fishing tourism; religious tourism, ecotourism and memorial tourism as special interest tourism types in continental Croatia. The total average development of these special interest tourism types received a low average mark of 2.7. As for its developmental level, event tourism received the highest mark (3.2), followed by gastronomic tourism and enotourism (3.0), cultural (2.9) and ecotourism (2.8).

Rezultati istraživanja nesumnjivo ukazuju na nužnost razvoja niza jakih destinacijskih turističkih proizvoda, čije će se komponente (ponajprije atrakcije) međusobno nadopunjavati i stvarati kritičnu masu prilagodljive komplementarne ponude. Čak je 77% ispitanih stručnjaka u turizmu odgovorilo da je za ekonomsku održivost turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj neophodno kreirati i razvijati integralne turističke proizvode (Tablica 1), a ne ih nuditi kao pojedinačne atrakcije na tržištu. Budući da je jedna petina ispitanika takvu povezanost ocijenila osrednjom,

The new empirical research conducted among 31 subjects in the year 2015 (Bartoluci, Hendija, Petračić, 2015:211), the findings of the earlier research have been confirmed. The average mark of all special interest tourism types at this moment is 2.9 – in other words, it is slightly higher than it was before, which points to the tendency of improving tourism offer in rural Croatia. Almost all special interest tourism types (except for religious tourism) received higher marks, which makes it possible to conclude that this might indicate the onset of their more dynamic development in Continental Croatia

SLIKA 1. USPOREDNI PREGLED SADAŠNJEG I BUDUĆEG RAZVOJA POJEDINIHRVATSKOJ (PREMA ISTRAŽIVANJU U 2015.)*

FIGURE 1. PARALLEL SURVEY OF THE PRESENT AND FUTURE DEVELOPMENT OF CERTAIN SPECIAL INTEREST TOURISM TYPES IN CONTINENTAL CROATIA (ACCORDING TO RESEARCH IN 2015)*

Izvor: izrada autora, Zagreb, 2015. / Source: devised by authors, Zagreb, 2015

*Napomena: Na Slici 1 prikazane su prosječne ocjene stavova ispitanika o sadašnjem stupnju razvijenosti vrsta i oblika turizma te ocjene o njihovom očekivanom razvoju prikazane u Tablici 1.

*Note: Average marks of subjects' attitudes regarding the present degree of development of some tourism forms and some special interest tourism types, together with their anticipated development, are presented in Figure 1.

dodijelivši joj ocjenu 3, a 1,7% ispitanika dodijelilo je ocjenu 2 i nižu, potvrđena je hipoteza ovog istraživanja da se dugoročni održivi razvoj turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj može osigurati integriranom turističkom ponudom različitih specifičnih oblika turizma. Naime, nisu svi SOT-ovi uvijek profitabilni (npr. ekoturizam, vjerski i sl.), ali su važni za kvalitetnu ponudu destinacije, pa ih je potrebno uključiti u integrirani turistički proizvod. Na taj način moguće je osigurati njihovu dugoročnu ekonomsku održivost i kvalitetu ruralne turističke ponude destinacije.

Stručnjaci u turizmu su gastronomski i enofilski turizam u Hrvatskoj ocijenili (prosječna ocjena: 3,45) kao važan segment sveukupne turističke ponude regije, što je vidljivo i iz Strategije razvoja turizma do 2020. godine, gdje je naglašeno da je riječ o složenom turističkom proizvodu koji konzumiraju gotovo sve skupine posjetitelja i u gotovo svim krajevima Hrvatske. Iako je poznato da relativno malen broj međunarodnih turista putuje

as the result of a new strategy of development of tourism and of various initiative measures.

In Figure 1 prospective development of certain forms of tourism and of special interest tourism types is presented with regard to the present developmental level, i.e. on the basis of research conducted in 2015.

The results of research undoubtedly point to the necessity of developing a series of strong destination tourism products whose components (primarily attractions) will be mutually supplemented, thus creating a critical mass of adaptable complementary offer. As many as 77% of subjects, i.e. experts working in tourism, were of the opinion that it is necessary, for the purpose of economic sustainability of tourism in continental Croatia, to create and develop integrated tourism products (Table 1), and not individual attractions present in the market. Since one fifth of subjects evaluated this integration as medium and gave it mark 3, and only 1.7% of subjects gave this issue mark 2 or less,

Tablica 1. Važnost kreiranja integrirane turističke ponude destinacija u cilju ostvarivanja ekonomske održivosti svih oblika turizma u kontinentalnoj Hrvatskoj (prema istraživanju u 2014. i 2015)*

Table 1. Importance of creating integrated tourism offer of destinations to realise economic sustainability of all forms of tourism (according to research in 2014 and research in 2015)*

GODINA YEAR	Ocjena važnosti (u %) Level of importance (in %)				
	JAKO VAŽNO VERY HIGH	VAŽNO HIGH	SREDNJE VAŽNO MEDIUM	MANJE VAŽNO LOW	NIJE UOPĆE VAŽNO VERY LOW
2015.	23.4	53.9	21.0	1.7	0.0
2014.	17.1	56.6	25.0	1.3	0.0

Izvor: izrada autora 2015; Bartoluci, Kesar, Hendija, 2014; Bartoluci, Hendija, Petračić, 2015.

*Napomena: Korištenjem Likertove skale ispitanici su procijenili koliko je prema njihovu mišljenju u kreiranju turističke ponude destinacije važno za ekonomsku održivost ruralnog turizma razvijati integrirani turistički proizvod svih vrsta i oblika u destinaciji, a ne nuditi ih kao pojedinačne turističke atrakcije.

Source: devised by authors, 2015; Bartoluci, Kesar, Hendija, 2014; Bartoluci, Hendija, Petračić, 2015

*Note: By using Likert-type scale the subjects marked the degree to which, according to their opinion, it is important, when creating tourism offer of a destination, for economic sustainability of rural tourism to develop integrated tourism product of all possible types and forms in a destination, and not to offer them as individual tourism attractions.

primarno zbog eno-gastronomskih doživljaja, rast potražnje za takvim turističkim proizvodom generira uglavnom domaće stanovništvo.

Ubrzavanje razvoja kontinentalnog turizma neće biti moguće bez kapitalnih investicija u resursno-atraktivnu osnovu uz znatno korištenje raspoloživih sredstava EU fondova. Pritom u prvom redu valja poticati razvoj onih receptivnih područja koji po svojim obilježjima i tradiciji imaju najveće šanse za uspjeh kroz integriranu turističku ponudu specifičnih oblika turizma i njihov održivi razvoj.

ZAKLJUČAK

U radu je potvrđena spoznaja da je ruralni turizam najslabije razvijena vrsta turizma u Hrvatskoj, iako više od 92% prostora čini ruralno područje. U buduću razvoj ruralnog turizma potrebno je implementirati sva načela održivog razvoja na cijelom prostoru Hrvatske: ekološka, socio-kulturna te posebna ekonomska načela održivog razvoja. Primjena ekoloških načela održivog razvoja treba osigurati ekološku očuvanost i zaštitu svih prirodnih resursa. Primjena socio-kulturnih načela mora zaštititi kulturnu i povijesnu materijalnu i nematerijalnu baštinu na prostoru kontinentalne Hrvatske. Ekonomska načela održivosti ruralnog turizma treba uskladiti s ostalim načelima kako bi se osigurao dugoročni održivi razvoj ruralnog turizma. Ekonomska održivost ruralnog turizma lakše je ostvariva u primorskom dijelu kontinentalne Hrvatske, zbog prisutnosti velikog opsega turističke potražnje. Razvoj turizma u tom dijelu kontinentalne Hrvatske najviše će ovisiti o razvijenosti ponude i njezinoj atraktivnosti za privlačenje postojeće turističke klijentele. Međutim, u ostalim područjima kontinentalne Hrvatske ne postoji razvijena turistička potražnja, osobito ne inozemna, a domaća je još uvijek skromnih mogućnosti. Otvaranjem europskog tržišta privlačenje inozemne turističke potražnje

this confirmed the hypothesis in our research that long-term sustainable development of tourism in Continental Croatia can be ensured only through integrated tourism offer of various special interest tourism types – all special interest tourism types are not always profitable (e.g. ecotourism, religious tourism, etc.), however, they are important for quality offer of a destination, so that they should be incorporated in integrated tourism product. Thus it is possible to provide long-term economic sustainability and quality of rural destination tourism offer.

Importance both of gastronomic tourism and enotourism in Croatia received an average mark 3.45 from experts working in tourism, thus pointing its significance as a segment of total tourism offer in the region, which is evident from Croatian Tourism Development Strategy until 2020 which emphasises that this is a complex tourism product consumed by almost all visitors and in all parts of Croatia. Although it is known that relatively few international tourists travel primarily because of enogastronomic reasons, the growth of demand for such a tourism product is generated mostly by domestic population.

Acceleration of the development of continental tourism will not be possible without capital investments into resource-attraction basis with significant utilisation of available means from EU funds. Primarily, the development of those tourist-receiving areas should be encouraged that, by its features and tradition, have the best chance for success through integrated tourism offer of special interest tourism types and their sustainable development.

CONCLUSION

The results of analysis in this paper showed that rural tourism is mostly a poorly developed form of tourism in Croatia although more than 92% of Croatian territory is rural. It is necessary to incorporate all principles of sustainable development – ecological principles, socio-cultural

u kontinentalnom dijelu Hrvatske ovisit će o atraktivnosti i konkurentnosti turističke ponude u ruralnom turizmu. Osnova tog razvoja mogu biti specifični oblici turizma, koji se mogu potpunije valorizirati kroz integriranu turističku ponudu ruralnog turizma.

Posljednjih desetak godina Ministarstvo turizma i Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske potiču razvoj ruralnog turizma, a u novije vrijeme to se čini i sredstvima fondova Europske unije. Rezultati toga su novi smještajni kapaciteti, vinski podrumi i drugi atraktivni sadržaji na području Slavonije i Baranje, u okolici Zagreba, u Zagorju i Međimurju u kontinentalnom dijelu Hrvatske, te u Istri i Dubrovačkom zaleđu u primorskom dijelu Hrvatske. Međutim, to su mali kapaciteti, koji u ukupnim smještajnim kapacitetima hrvatskog turizma čine manje od 1%. Osim toga, oni su tržišno nepovezani i nisu dovoljno konkurentni na europskom turističkom tržištu. S druge strane, potpuno su neupitni i znanstveno dokazani ekonomski i širi društveni učinci razvoja ruralnog turizma, što su pokazala brojna istraživanja, a dijelom potvrdilo i ovo istraživanje.

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju otvaraju se nove tržišne i investicijske mogućnosti razvoja ruralnog turizma. Otvorene su mogućnosti financiranja projekata ruralnog turizma iz strukturnih i drugih fondova Europske unije, što bi trebalo intenzivnije koristiti. Da bi se to ostvarilo, potrebno je izraditi investicijske projekte specifičnih oblika turizma sukladno načelima održivog razvoja. Ovo je istraživanje potvrdilo hipotezu da se dugoročni održivi razvoj ruralnog turizma može osigurati integriranom turističkom ponudom različitih specifičnih oblika turizma na prostoru kontinentalne Hrvatske.

principles and special economic principles of sustainable development—into future progress of rural tourism throughout Croatia. Application of ecological principles of sustainable development should provide ecological preservation and protection of all natural resources. Application of socio-cultural principles should protect cultural and historical tangible as well as intangible heritage in continental Croatia. Economic principles of the sustainability of rural tourism should be coordinated with other principles to preserve long-term sustainable development of rural tourism. However, advanced tourism demand, especially the one from abroad, does not exist in other areas of Continental Croatia, and domestic demand is still relatively poor. By opening the European market, attracting foreign tourists' demand for Continental Croatia tourism offer will depend on attractiveness and competitiveness of tourism offer in rural tourism in this region. The basis of this development might be comprised of special interest tourism types that can be evaluated in more detail through integrated tourism offer of rural tourism.

The last ten years have seen the encouragement of rural tourism development by the Ministry of Tourism of the Republic of Croatia and the Ministry of Agriculture of the Republic of Croatia, and recently also by the EU funds. This resulted in new accommodation capacities, wine cellars and other attractions in Slavonia and Baranja and in other parts of continental Croatia. However, these accommodation capacities are to be regarded as small and they amount to less than 1% of total accommodation capacities in Croatian tourism. Still, economic and broader social effects of the development of rural tourism are unquestionable and have been scientifically proven in numerous studies, which have also been partly confirmed by our research.

The accession of Croatia to the European Union has opened new market and investment opportunities for the development of rural tourism. Opportunities to finance rural tourism projects from structural and other EU funds were

created, and they should be even more intensely utilised in Continental Croatia. This requires investment projects for special interest tourism types in compliance with sustainable development principles. Our research has confirmed the hypothesis that long-term sustainable development of rural tourism in Continental Croatia may be provided only through integrated tourism offer of various special interest tourism types in the entire area of Continental Croatia.

LITERATURA / LITERATURE

BARTOLUCI, M. (2013), *Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva*. Zagreb: Školska knjiga

BARTOLUCI, M., HENDIJA, Z. (2014), "Održivi razvoj ruralnog turizma kontinentalne Hrvatske". 3. međunarodna konferencija "Menadžment turizma i sporta: Tehnološki razvoj u funkciji održivog turizma i sporta". Čakovec: Veleučilište u Čakovcu. Dostupno na: <http://konferencija.mev.hr/wp-content/uploads/2014/04/Zbornik-radova-3-me%C4%91unarodna-konferencija.pdf> (10.11.2015)

BARTOLUCI, M., HENDIJA, Z. (2013), "Possibilities of rural tourism development in Eastern Croatia". *Acta Turistica Nova*, Vol. 7, No. 2, pp. 199-216

BARTOLUCI, M., HENDIJA, Z., PETRAČIĆ, M. (2015), "Possibilities of sustainable development of rural tourism in continental Croatia". *Acta Turistica*, Vol. 27 (2), pp. 191-219

BARTOLUCI, M., KESAR, O., HENDIJA, Z. (2014), "Critical Analysis of Economic Sustainability of Tourism Development in Continental Croatia". 7th International Conference "An Enterprise Odyssey: Leadership, Innovation and Development for Responsible Economy", Galetić, L., Spremić, M., Šimurina, J., pp. 1281-1298. Zagreb: Ekonomski fakultet

BARTOLUCI, M., PETRAČIĆ, M. (2015), "Mogućnosti razvoja ruralnog turizma na području Slavonije i Baranje [The possibility for development of rural tourism in the area of Slavonija and Baranja]. 2nd International Scientific and professional Conference "The Challenges of today – tourism and local development", October 1-3, 2015, pp. 53-54. Šibenik

DZS (2015), Statističko izvješće "Turizam u 2014. godini" [Statistical report Tourism in 2014]. Državni zavod za statistiku [CBS, Croatian Bureau of Statistics], No. 1539. Zagreb

GARTNER, W. C. (2004), "Rural tourism development in the USA". *The International Journal of Tourism Research*, Vol. 6, No. 3, published online in Wiley InterScience, ProQuest, pp. 151-164

HAVEN- TANG, C., JONES, E. (2012), "Local leadership for rural development: a case study of Adventa, Monmouthshire, UK". *Tourism Management perspectives*, Vol. 4, pp. 28-35

HGK, MT RH (2015), "Ruralni turizam Hrvatske. Nacionalni katalog" [Rural tourism in Croatia – National Catalogue]. Hrvatska gospodarska komora, HGK i MT RH, Ministarstvo turizma RH [CCE, Croatian Chamber

of Economy, Ministry of Tourism Republic of Croatia]. Dostupno na: http://www.mint.hr/UserDocsImages/hgk_2015_ruralni_turizam_katalog.pdf (10.11.2015)

HORWATH CONSULTING (2009), "Strategija razvoja ruralnog turizma Splitsko-dalmatinske županije". Izradio Horwath Co. za Turističku zajednicu Splitsko-dalmatinske županije. Zagreb

JAFARI, J. (2000), *Encyclopedia of Tourism*. London: Routledge; New York: Routledge

KESAR, O. (2011), "Specifični oblici turizma". Nastavni tekst za predavanja na kolegiju Specifični oblici turizma na Ekonomskom fakultetu Zagreb

KLJAIĆ ŠEBREK, J., BIRKIĆ, D., PETRAČIĆ, M. (2013), "Uloga turističkih seoskih obiteljskih gospodarstva u razvoju turizma Istočne Hrvatske". *Acta Turistica Nova*, Vol. 7, No. 2, ISSN 1846-4394, pp. 261-277

KUŠEN, E. (2006), "Ruralni turizam". U: Čorak, S., Mikačić, V., *Hrvatski turizam – plavo, zeleno, bijelo*. Znanstvena edicija Instituta za turizam: knjiga br. 3, pp. 167-191. Zagreb

LEBE, S. S., MILFELNER, B. (2006), "Innovative organisation approach to sustainable tourism development in rural areas". *Kybernetes*, Vol. 35, No. 7/8, pp. 1136-1146

MIŠČIN, L., MAĐER, B. (2008), "Aktualno stanje turizma na ruralnom prostoru Hrvatske 2008". Zagreb: HGK, Sektor za turizam. Dostupno na: <http://www.hgk.hr> (20.06.2014)

NAIR, V. ET AL. (2015), "Redefining Rural Tourism in Malaysia: A Conceptual Perspective". *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, Vol. 20, No. 3, pp. 314-337

PEARCE, D. (1989), *Tourism Development*, second ed. New York: Longman Scientific and Technical with John Wiley and Sons

PEŃA, A. I. P., JAMILINA, D. M. F., MOLINA, M. A. R. (2012), "The perceived value of the rural tourism stay and its effect on rural tourist behaviour". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 28, No. 8, pp. 1045-1065

PETRIĆ, L. (2006), "Izazovi razvoja ruralnog turizma – dosadašnja praksa u Europi i reperkusije na Hrvatsku". *Acta turistica*, Vol. 8, No. 2, pp. 138-170

PRÖBSTL-HAIDER, U., MELZER, V., JIRICKA, A. (2014), "Rural tourism opportunities, strategies and requirements for destination leadership in peripheral areas". *Tourism Review*, Vol. 69, No. 3, pp. 216-228

RUŽIĆ, P. (2009), *Ruralni turizam*. Poreč: Institut za poljoprivredu i turizam

RUŽIĆ, P., DEMONJA, D. (2013), "Prirodna i antropogena osnova turizma Hrvatske". *Sociologija i prostor*, Vol. 51, 195, No. 1, pp. 45-65

SRIČA, V. (2010), *Hrvatska 2020*. Zagreb: Profil
Strategija razvoja turizma u Hrvatskoj do 2020. godine (2013) [Croatian Tourism Development Strategy until

2020]. Zagreb: Ministarstvo turizma RH i Institut za turizam, NN 55/2013. Dostupno na: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf> (15.11. 2015)

UNWTO, UN World Tourism Organisation (2004), "Rural Tourism in Europe: Experiences, development and perspectives". Madrid

